

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, IV, 261-268; *Müsned*, II, 158, 163, 164, 192, 199, 207, 226; Buhârî, "İlim", 39; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, Kahire 1394-99/1974-79, I, 283-292; İbn Abdülber, *el-İst'âb (el-İşâbe içinde)*, II, 346-349; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 349-351; Zehebî, *A'lâmü'n-nübe-lâ*, III, 79-94; a.m.f., *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 41-42; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 351-352; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 337; Sââtî, *el-Fethu'r-Rab-bânî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), XXII, 301-307; *Tecrid Tercemesi*, I, 27, 41, 43-44, 63, 116, 299-300; M. Accâc el-Hatîb, *es-Sünne kable't-tedvîn*, Kahire 1383/1963, s. 348-352, ayrıca bk. *İndeks*; Muhammed Zübeyr Sıddîqî, *Hadîs Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul 1966, s. 51-53; Muhammed Hamîdullah, *Muhtasar Hadîs Tarihi ve Sahife-i Hemmâm b. Münebbih* (trc. Kemâl Kuşçu), İstanbul 1967, s. 35-37; Suâd Mâhîr Muhammed, *Mesâcidü Mişr ve evliyâ' ühaş-şalihân*, Kahire 1971, I, 69-71, 75-76; Sezgin GAS, I, 84; GAS (Ar.), I/1, s. 153-154; M. Mustafa el-A'zamî, *Dirâsât fi'l-hadîsi'n-Nebevi*, Riyad 1401/1981, I, 121-125; Esref Edip, "Abdullah b. Amr b. Âs", *İTA*, I, 220-222.

M. YAŞAR KANDEMİR

müh ile aynı kabre kondu. Aradan kırk altı sene geçtikten sonra sel yatağına yakın olan kabirleri başka bir yere nakledilmek üzere açıldığı zaman, bu iki sahâbînin cesetlerinin hiçbir değişikliğe uğramadan gömüldükleri gibi durduğu görüldü (bk. *el-Muvaṭṭa*², "Cihâd", bab 21, hadis nr. 49).

BİBLİYOGRAFYA :

*el-Muvaṭṭa*², "Cihâd", 49; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 266; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, III, 64, 98; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, III, 561-564; Buhârî, "Cenâ'iz", 3, 34; Müslim, "Fezâ' ilü's-sahâbe", 129; İbn Abdülber, *el-İst'âb (el-İşâbe içinde)*, Kahire 1328, II, 339; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 346-348; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 350.

M. YAŞAR KANDEMİR

ABDULLAH b. ATIYYE

(عبدالله بن عطية)

(bk. İBN ATIYYE ed-DİMAŞKİ).

ABDULLAH b. ATİK

(عبدالله بن عتيق)

Abdullâh b. Atik el-Ensârî
(ö. 12/633)Adı ile anılan bir seriyyenin
kumandanı olan sahâbî.

Medineli olduğu için el-Ensârî nisbeyle anılan Abdullah, Hazrec kabilesindedir. Uhud Savaşı'ndan itibaren bütün savaşlara katıldı. Hz. Ebû Bekir'in halifelîği sırasında meydana gelen Yemâme Savaşı'nda şehid oldu.

Kaynaklarda Abdullah b. Atik seriyyesi adıyla geçen ve birbirinden oldukça farklı bir şekilde rivayet edilen bir baskının kumandanı olarak tanınır. Bu baskın, Hz. Peygamberi aleyhindeki her teşebbüsü bütün gücüyle destekleyen yahudi zenginlerinden Ebû Râfî'i öldürmek için tertiplenmiştir. Hayber civarında kendisine ait müstahkem bir binada oturan bu zengin yahudi, İslâmiyet aleyhindeki tahrik ve faaliyetlerini devam ettirdiği için, Hz. Peygamber Abdullah b. Atik'in kumandasında ensardan dört kişilik bir grubu hicretin altınıcı ramazan ayında onu öldürmekle görevlendirdi. Abdullah ve arkadaşları bir baskın sonucu Râfî'i evinde öldürüp Medine'ye döndüler.

İbrânce de bilen Abdullah b. Atik'ten sadece bir hadis rivayet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 391-393; III, 988; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 91-92, 164; *Müsned*, IV, 36; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 306-308; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 341; *Tecrid Tercemesi*, X, 180-185.

İSMAİL L. ÇAKAN

ABDULLAH b. AVN

(عبدالله بن عون)

(bk. İBN AVN, Abdullah).

ABDULLAH b. AYDOĞDU

(bk. İBNÜ'L-CÜNDİ).

ABDULLAH b. AYYÂŞ

(عبدالله بن عياش)

Ebü'l-Hâris Abdullâh b. Ayyâş
b. Ebî Rebîa el-Kureşî el-Mahzûmî

Kıraat bilgisiyle tanınmış sahâbî.

Babası Ayyâş ilk müslümanlardandı; Habeşistan'a hicret etti, Abdullah orada dünyaya geldi. Sahâbî olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, bazı rivayetlere dayanarak İbn Hacer ve İbn Abdülber sahâbeden olduğunu belirtmişlerdir. Hz. Peygamber'den, Ömer, Abdullah b. Abbas, babası Ayyâş ve diğer bazı sahâbîlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Hâris, İbn Ömer'in âzatlısı Nâfî', Süleyman b. Yesâr rivayette bulunmuşlardır. (Onunla ilgili rivayetler için bk. *el-Muvaṭṭa*², "Tahâre", 55, "Hac", 142, "Zebâ'ih", 16, "Medîne", 21). Kıraatı arz yoluyla Übey b. Kâ'b'dan öğrendi. Kendisinden kıraat tahsil eden âzatlısı Ebû Ca'fer Yezîd b. Ka'kâ', Şeybe b. Nassâh, Abdurrahman b. Hürmüz, Müslim b. Cündeb ve Yezîd b. Rümân, aynı zamanda, yedi kıraat imamından biri olan Nâfî'in de hocalarıdır. Devrinde Medine'nin kıraat sahasında en önde gelen şahsiyetlerinden biri idi. Medine'de vefat etti. İbn Hibbân 64 (683-84) yılında vefat ettiğini belirtir (bk. İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 357); Zehebî de 70'den (689-90) sonra vefat ettiğine dair bir rivayet zikreder (bk. *Ma'rifetü'l-kurrâ*², I, 58).

ABDULLAH b. AMR b. HARÂM

(عبدالله بن عمرو بن حرام)

Ebû Câbir Abdullâh b. Amr
b. Harâm el-Ensârî es-Selemî
(ö. 3/624)Uhud Savaşı'nda
ilk şehid düşen sahâbî.

Benî Seleme kabilesinin ileri gelenlerinden olduğu için İkinci Akabe Biatı'nda Berâ b. Ma'rûr ile birlikte kabilesini temsil etti. Bedir Savaşı'na katıldı. Uhud Savaşı başlamadan önce oğlu Câbir b. Abdullah'ı yanına çağırıldı ve bu savaşın ilk şehidlerinden biri olacağını ümit ettiğini söyleyerek geride bırakacağı altı kızına bakmasını ve borçlarını ödemesini vasiyet etti. Henüz Uhud'a varmadan, münafıkların reisi olan Abdullah b. Übey b. Selûl İslâm ordusunun üçte birini teşkil eden kendi adamlarını geri çekince, Abdullah b. Harâm Hz. Peygamber'den ayrılmamalarını söylediyse de münafıklar onu dinlemediler. Bunun üzerine Abdullah onlara beddua ederek müslümanların yanına döndü. Savaş başladıktan az sonra da şehid düştü. Mekkelî kâfirler burnunu, kulaklarını ve diğer uzuvlarını kestiler. Bu savaşta yeterli kadar kefen ve kabir bulunamadığı için naaşı eniştesi Amr b. Ce-

BİBLİYOGRAFYA :

*el-Muvaṭṭa*², "Tahâre", 55, "Hac", 142, "Zebâ'ih", 2, "Hudûd", 16, "Medîne", 21; İbn Sa'd, *et-Ṭabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 28; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 — Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), V, 149-150; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), V, 125; İbn Abdülber, *el-İst'âb* (*el-İşâbe* içinde), Kahire 1328, II, 363-364; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 360-361; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurra*² (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf v.dğr.), Beyrut 1404, I, 57-58; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), I, 439-440; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 356-357.

ALİ TURGUT

ABDULLAH b. BERRİ

(عبدالله بن بری)

(bk. İBN BERRİ, Abdullah).

ABDULLAH BOSNEVİ

(ö. 1054/1644)

Fuşûşu'l-hikem şerhiyle tanınan
âlim ve mutasavvîf.

992 (1584) yılında doğdu. Tahsiline doğum yeri olan Bosna'da başladı, İstanbul'da devam etti. Devrinin ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Bursa'ya giderek orada Hasan Kabâdüz'a intisap etti. İkinci dönem Melâmîler'i olarak bilinen Bayramî Melâmîleri'nin önde gelen temsilcilerinden biri olan Abdullah Bosnevî, Şeyh Abdülmecid Halvetî'den de istifade etti. Daha sonra Mısır'a, oradan da hacca gitti. İlmî ve tasavvufî konulara hâkimiyeti sayesinde bir taraftan tasavvufî düşüncesinin, öte yandan Melâmîliğin bu bölgelerde tanınip yayılmasında etkili oldu. Hac dönüşü bir müddet Şam'da kalarak burada Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kabri yanında münzevi bir hayat sürdürdü. Daha sonra Konya'ya geldi. Konya'da vefat etti ve Sadreddin-i Konevî'nin yanına defnedildi.

Abdullah Bosnevî'nin tasavvufî düşünce açısından en önemli özelliği, *Fuşûşu'l-hikem*'i tercüme ve şerhetmiş olmasıdır. Nitekim bu eser, kendisinin İslâm ülkelerinde Şârihu'l-Fusûs lakabıyla tanınmasına sebep olmuştur. Kâtip Çelebi başta olmak üzere birçok âlim, *Fuşûş* şerhinden övgüyle bahseder. *Tecelliyâtü 'arâ'isi'n-nüşûş fi manasşâti hikemî'l-Fuşûş* adını taşıyan bu şerh, vahdet-i vücûd düşüncesinin temel istilahlarını ele alarak on iki

bab halinde inceler. Konuların en önemlileri şunlardır: Hatm-i velâyet, gayb-ı mutlak, a'yân-ı sâbite, hazarât-ı hams, nübüvvet, velâyet, ilm-i zâhir, ilm-i bâtın, mahabbet, hakikat-i Muhammediyye, mürşid-i kâmil. Abdullah Bosnevî, Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamberlerle ilgili haberlerin kendi dilleriyle değil de Arapça bildirilmiş olmasını, herkesin içinde bulunduğu toplumun dilini konuşması gerektiğine bir işaret olarak değerlendirir ve Fusûs'u bunun için Türkçe şerhettiğini söyler. Kitabın sonundaki açıklamada, tasavvufî merhalelerden geçmeyen zâviye şeyhleri ve kürsü vâizlerinin bu eseri okumalarını gerektiğini hatırlatır. *Tecelliyâtü 'arâ'isi'n-nüşûş* Bulak (1252) ve İstanbul'da (1290) olmak üzere iki defa basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kesfü'z-zunûn, II, 1263; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, Kahire 1284 — Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), III, 86; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 476; *Osmanlı Müellifleri*, I, 43; Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 79; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-45, II, 864-867; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 793; Zirikî, *el-A'âm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 236; Kehmâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru l-hyâi't-türâsi'l-Arabî), VI, 81; M. Tahir, "Abdullah Bosnevî", *Sebilürreşad*, sy. 137 (Rebiülevvel 1326); Fezulah Hadzibajrić, "Uvodne tesavvufske interpretije Abdulaha Bošnjaka", *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, I, Sarajevo 1972, s. 35-46; a.mlf., "Tesavvufske-tarikatske poema Abdulaha Bošnjaka", a.e., II-III, Sarajevo 1974, s. 21-32.

MUSTAFA KARA

ABDULLAH-I BUHÂRÎ

(عبدالله بخاری)

XVIII. yüzyıl

Osmanlı minyatür sanatçısı.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Geleneksel minyatür (tasvir) üslubundan Batı resmine geçiş döneminde yetişen son tasvir sanatçıları arasında en tanınmış olanıdır. Eserlerini 1735-1745 yılları arasında verdiği, imzalı ve tarihli olanlarında anlaşılmalıdır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir albüm şeklinde (TY, nr. 9364), Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de bir albümün içinde (Hazine, nr. 2143) ve ayrıca parçalar halinde (YY, nr. 1042, 1043, 1086) bulunan eserleri, devrinin kadın ve erkek tiplerini, kıyafetlerini aksettirmektedir. Bunun yanında gül, lâle gibi çiçek resimleri de yapmıştır. Tasvirlerinde, bilhassa figürlerin yüzlerinin işlenişinde, Batı etkisiyle onlara boyut kazandırmaya çalıştığı görülür. Bunun dışında, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bir kitabın (Emanet Hazinesi, nr. 1380) lâke tekniğindeki cilt kapağının şemselerine yaptığı iki manzara resmi, Batı etkisindeki Türk resminde üçüncü boyutun verilmeye çalışıldığı "gerçekçi" tarzda yapılmış, bilinen en erken tarihli manzara kompozisyonlarıdır.

Abdullah-ı Buhârî Albümü'nden iki minyatür (İstanbul Üniversitesi Ktp., TY, nr. 9364)

